

Гусенко Ольга Сергіївна

старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Одеський національний економічний університет, Україна

Рудюк Карина Олександрівна

студентка VI курсу
Одеський національний економічний університет, Україна

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ДИНАМІКИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

***Анотація.** В роботі було визначено, що прямі іноземні інвестиції є ключовим ресурсом для прискореного розвитку економіки будь-якої країни і виступають одним із найважливіших інструментів забезпечення умов виходу країни з економічної кризи, адже є каталізатором ефективних структурних зрушень в економіці та рушієм науково-технічного прогресу. Було проаналізовано стан та динаміку залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Визначено географічну, галузеву та регіональну структуру залучення прямих іноземних інвестицій.*

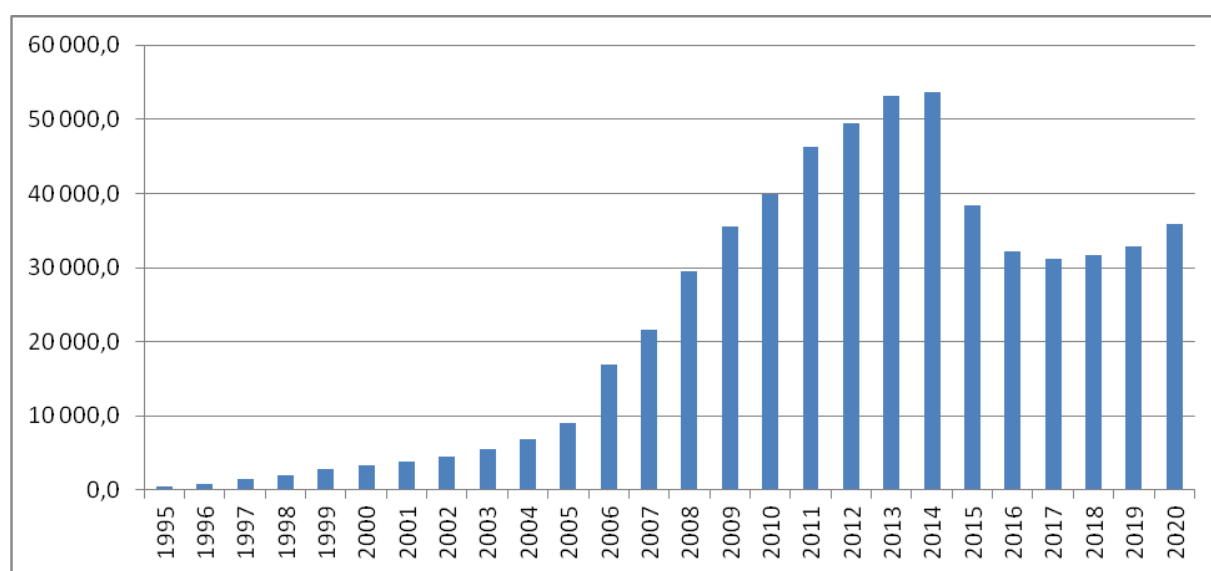
***Ключові слова:** прямі іноземні інвестиції, географічна структура, галузева структура, регіональна структура.*

Світовий досвід господарювання свідчить, що визначальною передумовою трансформаційних перетворень та економічного зростання країни є надходження та ефективне використання прямих іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є ключовим ресурсом для прискореного розвитку економіки будь-якої країни і виступають одним із найважливіших інструментів забезпечення умов виходу країни з економічної кризи, адже є каталізатором ефективних структурних зрушень в економіці та рушієм науково-технічного прогресу.

Нині необхідність залучення іноземних інвестицій в Україну набуває особливої актуальності, адже національна економіка, перебуваючи у стані гострої кризи, потребує додаткових фінансових ресурсів щонайменше у розмірі 27–35% від ВВП [2].

Для оцінки місця ПІІ в системі реалізації національних економічних інтересів України, виявлення можливих ризиків, які можуть виникнути у зв'язку із залученням ПІІ, необхідно здійснити огляд прямого іноземного інвестування, окреслити структуру та динаміку інвестиційних надходжень, їх зміни в часі за видами економічної діяльності та регіонами-реципієнтами, а також виявити характер взаємовідносин з основними «країнами-донорами» ПІІ. Обсяги накопичених ПІІ – один із основних показників, який відображає ступінь інтеграції країни у світове господарство, розвиток її зовнішньоекономічних зв'язків, прагнення до створення відкритої, інноваційної та експортоорієнтованої економіки.

ПІІ почали надходити до економіки країни з 1991 р., коли Україна стала на незалежний шлях розвитку (рис. 2.1).

Рис. 1. Надходження ПІІ наростаючим підсумком (акціонерний капітал) в економіку України у 1995-2020 роках (у млн. дол.)

Джерело: складено автором за [3;4].

На основі наведених статистичних даних (див. рис.1.) можна зробити висновки про те, що світова фінансова криза практично не вплинула на обсяги надходження ПІІ. Так, у 2009 році обсяг ПІІ склав 36,6 млрд. дол., а у 2010 році вже 39,8 млрд. дол. Протягом 2011–2013 рр. спостерігалось підвищення темпів прямого іноземного інвестування у національну економіку, проте події

кінця 2013 р. початку 2014 р. суттєво дестабілізували економічну систему України та зумовили її глибоку структурну деформацію. Збройний конфлікт на Сході України, політична й економічна нестабільність призвели не лише до зменшення інвестиційних вкладень у національну економіку, а й до суттєвого відпливу прямих іноземних інвестицій з країни через відсутність гарантій безпеки для інвесторів і високий ступінь ризику [5, стр. 200]. Так, якщо у 2014 році обсяг ПІІ становив 53,4 млрд. дол., то у 2015 році – 38,3 млрд. дол.

Незначний приріст обсягів ПІІ в Україну протягом 2018–2019 рр. вказує на обережну поведінку іноземних інвесторів і високий рівень недовіри з їхньої сторони щодо можливостей стабільного ведення бізнесу та покращення інвестиційного клімату у нашій державі. Окрім цього, згідно із новими прогнозами Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), протягом 2020–2021 рр. у світі матиме місце скорочення потоків ПІІ приблизно на 40% [6].

Проведене дослідження свідчить про те, що обсяг вкладених ПІІ в економіку України є вкрай низьким, адже щорічна потреба української економіки в інвестиційних ресурсах становить близько 20 млрд дол. [1, стр. 185]. Обсяги залучених інвестиційних ресурсів в Україні є значно меншими у порівнянні з іншими країнами світу. До прикладу, щоб досягти рівня розвитку Польщі, Україні потрібно протягом 10 років щорічно залучати вдвічі більше інвестицій, ніж є натепер.

Досліджуючи стан прямого іноземного інвестування, необхідно розглянути географічну структуру інвестиційних вкладень. Станом на початок 2020 р. до економіки України ПІІ надійшли зі 125 країн світу, однак основна частина їх надходжень вже протягом багатьох років припадає на 10 країн, що свідчить про незначну географічну диверсифікацію країн-експортерів ПІІ до України (табл. 1.). Загалом же географічна структура ПІІ формується під впливом розвитку зовнішньоекономічних зв'язків зі стратегічними партнерами (сьогодні таким партнером є країни ЄС, якими з початку інвестування внесено 28 289,3 млн. дол., або майже 79 % загального обсягу ПІІ, тоді як до 2002 р. включно таким партнером були США та Росія).

Таблиця 1

**Географічна структура розподілу ПІІ (наростаючим підсумком
на початок року)**

Країна	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн.дол.	%
	2007 р.		2012 р.		2020 р.	
Кіпр	3 011,7	14,2	12 700,8	26,4	10 368,9	29,3
Нідерланди	1 493,0	7	9 323,8	19,3	8 301,4	23,1
Велика Британія	1 557,2	7,4	2 536,4	5,3	2 060,6	5,7
Німеччина	5 620,7	26,5	5 329,8	11,0	1 843,1	5,1
Швейцарія	504,9	2,4	1 141,9	2,4	1 714,5	4,8
Австрія	1 600,8	7,6	2 317,5	4,8	1 249,4	3,5
Віргінські острови	808,3	3,8	1 580,2	3,3	1 062,1	3
Франція	826,8	3,9	1 993,1	4,1	845,5	2,4
РФ	980,8	4,6	2 876,1	6	783,3	2,2
США	1 418,0	6,7	966,6	2	637,8	1,8
Інші країни	3 363,8	15,9	7 431,4	15,4	6 940,3	19,3
Загалом	21 186,0	100	48 197,6	100	35 806,9	100

Джерело: складено автором за [3;4].

Аналіз географічної структури ПІІ в економіку України показав, що уже протягом тривалого періоду часу до основних країн-інвесторів, на які припадає близько 70% загального обсягу прямих інвестицій, належать: Кіпр, Нідерланди, Російська Федерація, Велика Британія, Німеччина, Віргінські Острови (Британія), Швейцарія. Той факт, що більша частина залучених в Україну іноземних інвестицій є надходженнями із офшорних зон, дає підстави припустити, що ці інвестиційні ресурси здебільшого належать українцям, які таким чином мінімізують свої грошові втрати від процедури оподаткування. явна структура ПІІ у розрізі основних країн-інвесторів вказує на посилення рівня залежності національної економіки від обмеженого кола іноземних інвесторів, які зацікавлені у подальшій співпраці з Україною.

Основними європейськими країнами-донорами ПІІ протягом останніх років залишаються Кіпр, Нідерланди, Велика Британія, Німеччина та Франція, а їх капітали переважно розміщені у таких галузях економіки, як промисловість, оптова та роздрібна торгівля, фінансова діяльність та операції з нерухомістю (дивись табл. 2.)

Топ-5 основних інвесторів ЄС в економіці України

	Найбільш привабливі галузі для іноземних інвесторів					
	2012 р.			2019 р.		
	Галузь	млн. дол.	% загальної кількості ПІІ з країни	Галузь	млн. дол.	% загальної кількості ПІІ з країни
Кіпр	Фінансова та страхова діяльність	4 809,5	27,1	Операції з нерухомим майном	1 852,9	19,4
	Операції з нерухомим майном	1 904,7	10,7	Оптова та роздрібна торгівля	1329,5	13,9
	Професійна, наукова та технічна діяльність	1 710,6	9,6	Фінансова та страхова діяльність	998,5	10,5
Нідерланди	Інформація та телекомунікації	1 077,2	20,8	Інформація та телекомунікації	1 784,6	25
	Харчова промисловість	657,6	12,7	Оптова та роздрібна торгівля	983,5	13,8
	Оптова та роздрібна торгівля	651,2	12,6	Харчова промисловість	815,7	11,5
Німеччина	Металургійне виробництво	4 594,7	75,1	Металургійне виробництво	574,9	33,8
	Виробництво гумових та пластмасових виробів	312,9	5,1	Виробництво гумових та пластмасових виробів	270	15,8
	Добувна промисловість	164,6	2,7	Оптова та роздрібна торгівля	243,3	14,3
Велика Британія	Операції з нерухомим майном	533,9	20,9	Оптова та роздрібна торгівля	436,8	41,6
	Оптова та роздрібна торгівля	479,7	18,8	Операції з нерухомим майном	236,4	22,7
	Фінансова та страхова діяльність	379,4	14,9	Виробництво гумових та пластмасових виробів	54,3	5,2
Франція	Фінансова та страхова діяльність	1 231,5	69,7	Фінансова та страхова діяльність	312	41,9
	Оптова та роздрібна торгівля	220,9	12,5	Оптова та роздрібна торгівля	180,8	24,3
	Харчова промисловість	90,1	5,1	Виробництво хімічних речовин	52,6	7

Джерело: складено автором за [3;4].

Попри те, що ПІІ присутні в усіх галузях української економіки, їх розподіл не є збалансованим, а сектори, що обираються іноземними інвесторами, в багатьох випадках не відповідають економічним інтересам України: останніми роками ПІІ в Україну дедалі більше надходили до сфери фінансів і торгівлі, та дедалі менше – до реального сектору економіки.

З роками галузева структура щорічного припливу ПІІ змінювалася. Найбільш інвестиційно привабливою для іноземних інвесторів у 2019 р. була промисловість: на підприємствах галузі станом на кінець 2019 р. було зосереджено 2525,5 млн. дол. ПІІ. У переважній більшості ПІІ спрямовано у виробництво продуктів харчування та споживчих товарів, що залишається привабливим для іноземних інвесторів завдяки стабільному попиту на продукцію. Але 2020 рік продемонстрував падіння обсягів ПІІ у промисловість (дивись рис. 2.).

Серед галузей невиробничої сфери найпривабливішими для іноземних інвесторів завдяки швидкій окупності вкладених інвестицій залишаються сектор фінансових послуг загалом та банківський сектор зокрема.

Поряд із промисловістю та невиробничою сферою, не можна обійти увагою сільське господарство, яке сьогодні є однією з перспективних сфер вкладення іноземних капіталів. Інвестиції у сільське господарство є важливими, оскільки дозволяють підтримувати належний рівень продовольчої безпеки, насичуючи ринок власною якісною продукцією та продовольчою сировиною.

Поряд з галузевим, важливим є регіональний аспект накопичення ПІІ, оскільки їх акумулювання дає можливість вирішити низку соціально-економічних проблем регіонального рівня (дивись рис. 3.).

Як можна побачити з даних рис. 3., беззаперечним лідером за наявним інвестиційним потенціалом та інвестиційною активністю серед регіонів країни є м. Київ, що є об'єктивним, враховуючи, що це столиця держави, де обертається значна частина фінансових ресурсів, активно розвивається ринкова інфраструктура, з кожним роком поліпшуються тенденції будівництва та розвитку транспорту. Крім того, шанси на приплив ПІІ мають

промислово розвинені регіони, перспективні з огляду виробничого та ділового потенціалу.

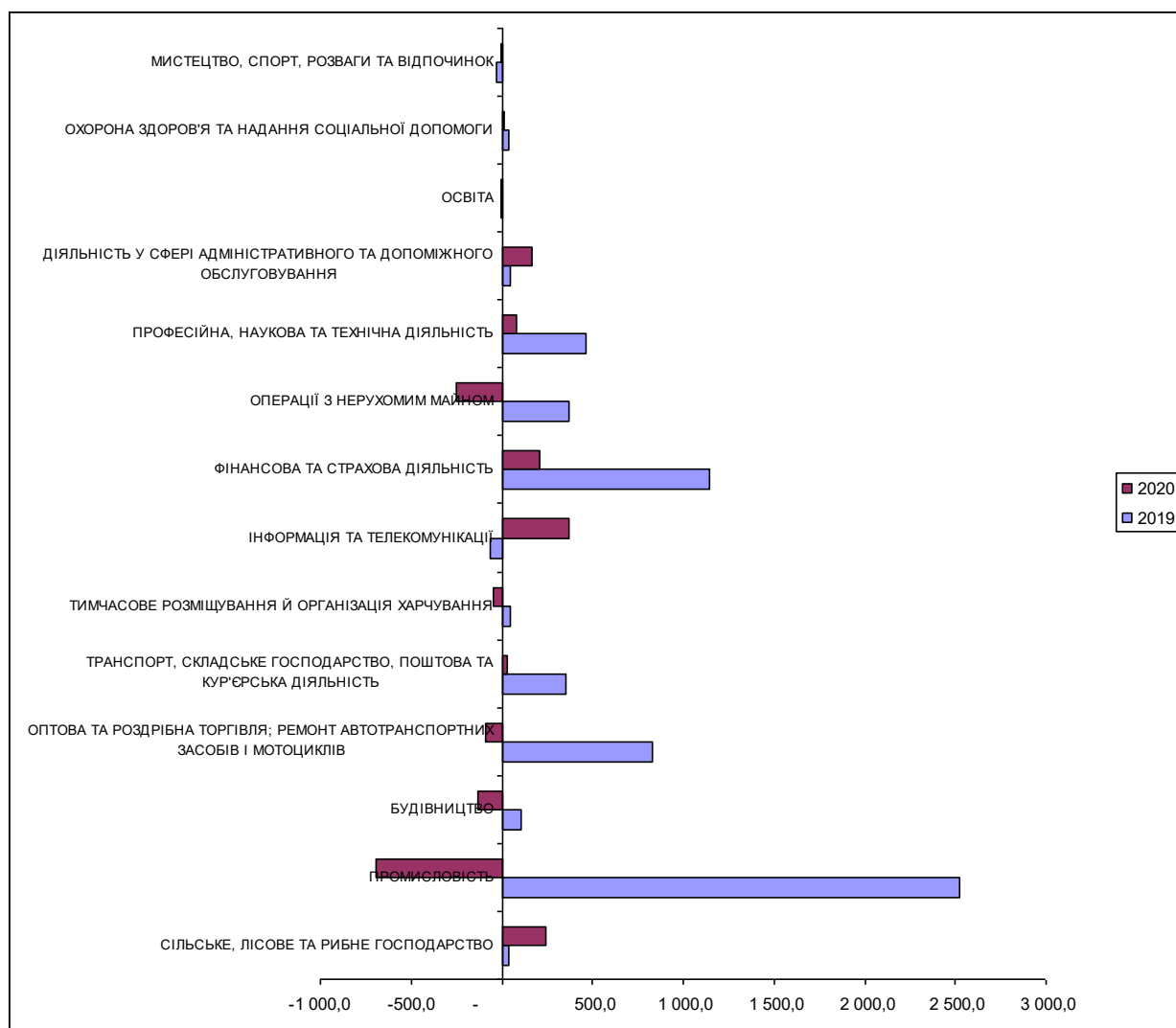

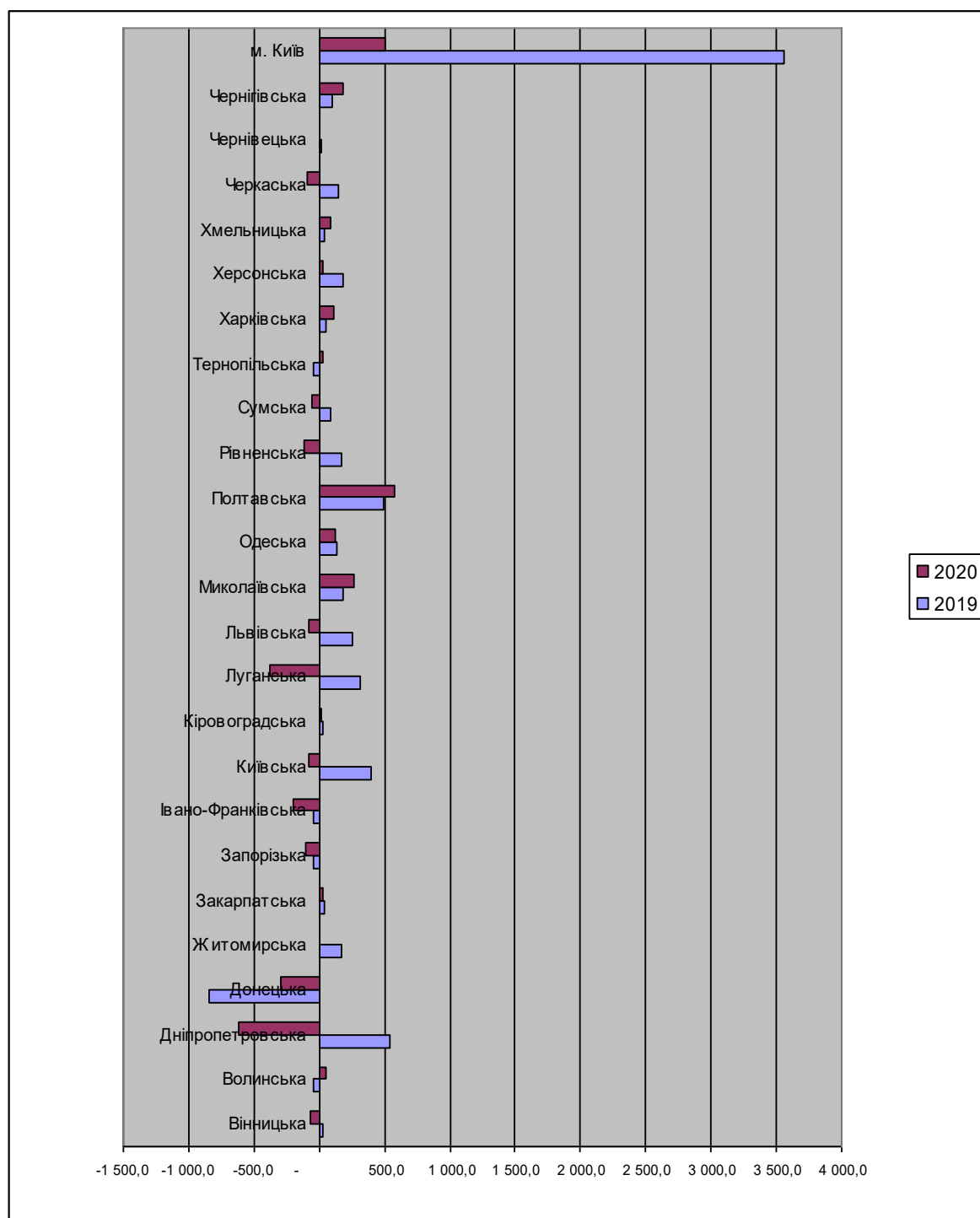
Рис. 2. Галузева структура ПШ у 2019 та 2020 роках (у млн. дол.)

Джерело: складено автором за [3;4]

Так, у 2019 році м. Київ залучило 3 560,6 млн. дол. ПШ, у той час як деякі регіони (зокрема, Волинська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська області) продемонстрували відтік ПШ. У 2020 році ситуація змінилася на ще гіршу, так відтік ПШ продемонстрували вже 11 регіонів України.

Регіональна структура ПШ наразі характеризується посиленням ступеня неоднорідності через уповільнення інвестиційних надходжень, що спричинено: військовою агресією РФ на Сході країни, небажанням інвесторів інвестувати у промислові потужності через відсутність відповідного захисту

їх активів, брак належних конкурентних переваг в окремих регіонах країни, не охоплених військовим конфліктом.

Рис. 3. Обсяги прямого іноземного інвестування в економіку України за регіонами у 2019-2020 році (в млн. дол.)

Джерело: складено автором за [3;4].

Сьогодні переважна більшість ПІІ зосереджена у невеликій кількості українських регіонів, які забезпечують доступ до ємних місцевих ринків та

мають вихід на зовнішні ринки. Одночасно, значні відмінності у розподілі ПІІ зумовлені не лише економічним/промисловим потенціалом та діловою активністю, але й активністю роботи місцевої влади у частині залучення та заохочення інвесторів.

Інвестиційна привабливість регіонів країни має тенденцію змінюватися кожного року, на що впливають різні чинники: нині – це військово-політичний конфлікт на Сході країни (який призвів до суттєво скорочення інвестицій у Донецьку та Луганську області та вибуття з них ПІІ), а також підписання Угоди про асоціацію у 2014 р. та її повне набуття чинності 1 вересня 2017 р. Це дозволило підвищити інвестиційний рейтинг більшості регіонів, у першу чергу тих, що територіально ближчі до європейських кордонів.

Безповоротність процесів глобалізації та транснаціоналізації актуалізують необхідність залучення іноземних інвестицій як важливого економічного ресурсу. Завдання збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій є одним із головних напрямів розвитку національної економіки протягом уже тривалого періоду часу.

Проте наявний обсяг ПІІ не забезпечує необхідних передумов для економічного зростання України, адже залучені інвестиційні ресурси майже не спрямовуються на розвиток наукоємних технологій, а значною мірою спрямовані у сировинні та високорентабельні галузі національної економіки, що, в кінцевому результаті, визначає неналежне позиціонування нашої держави у світовому фінансово-економічному просторі, а також галузеву незбалансованість і орієнтованість на виробництво сировинних товарів.

Для активізації інвестиційної діяльності та подальшого удосконалення інвестиційного середовища в Україні актуальною й надалі залишається реалізація системи заходів, пов'язаних із забезпеченням політичної і фінансової стабільності, формуванням ефективної інвестиційної стратегії, забезпеченням високого рівня захисту інтересів та прав іноземних інвесторів, досягненням прозорості процесу приватизації та реального прогресу у боротьбі з корупцією, удосконаленням законодавчих актів із регулювання інвестиційної діяльності та гармонізацією українського законодавства зі

стандартами ЄС, зниженням податкового навантаження, стимулюванням залучення інвестицій в інтелектуальний капітал, формуванням позитивного іміджу нашої країни серед закордонних інвесторів.

Першочергова реалізація зазначеної системи заходів суттєво покращить соціально-економічний становище України та виведе її на новий рівень інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів.

Список джерел:

1. Мунька С.С. Інвестиційна діяльність в Україні в контексті польського досвіду. Вісник Черкаського університету. 2019. No 1. С. 183–187.
2. Новіков В. Країна проїдання. Чому влада не стимулює українців заощаджувати? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/08/26/650910/> (дата звернення: 3.11.2021).
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 4.11.2021).
4. Офіційний сайт Національного банку України. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#5> (дата звернення: 4.11.2021).
5. Пурій Г. М. Сучасний стан та основні тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України / Г. М. Пурій // Інфраструктура ринку. - 2020. - Вип. 44. - С. 199-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2020_44_35 (дата звернення: 5.11.2021).
6. У 2020–2021 роках потік прямих іноземних інвестицій зменшиться на 40% – ООН. URL: <https://mind.ua/news/20210601-u-2020-2021-rokah-potik-pryamih-inozemnih-investicij-zmenshitsya-na-40-oon> (дата звернення: 06.11.2021).